

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่อง "การจัดการศึกษาระดับประถมศึกษาในประเทศไทย ตั้งแต่การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ถึงพ.ศ. 2488" ผู้วิจัยได้ศึกษารวบรวมเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในเรื่อง จุดมุ่งหมายทางการศึกษา การจัดหลักสูตรในระดับประถมศึกษา การจัดการศึกษาระดับประถมศึกษาในประเทศไทย

จุดมุ่งหมายทางการศึกษา

จุดมุ่งหมายของการศึกษาเป็นสิ่งที่กำหนดขึ้นเพื่อเป็นแนวทางในการจัดการศึกษา (จิลาวรรณ วิทธีวิโรจน์, 2522) หรือจุดมุ่งหมายของการศึกษา คือ เป้าหมายหรืออุดมการณ์ที่ตั้งไว้เป็นแนวทางในการปฏิบัติและเป็นทางนำไปสู่สิ่งที่ต้องการ การกระทำใด ๆ จำเป็นจะต้องมีความมุ่งหมาย เพื่อว่าจะได้ไปให้ถึง การศึกษาเป็นเรื่องใหญ่เสมือนเป็นหัวใจแห่งความเจริญก้าวหน้าของมนุษยชาติ จำเป็นจะต้องมีจุดมุ่งหมายแน่ชัด (วิภาดาธิศครูสวนสุนันทา, 2529) จุดมุ่งหมายของการศึกษาไม่ว่าจะเป็นในระดับประเทศ หรือในระดับสถาบันใดก็ตามมีความสำคัญมากที่สุดในการจัดการศึกษา ทั้งนี้เพราะจุดมุ่งหมายของการศึกษาเปรียบเสมือนหางเสือของเรือ (สมิทร คุณานุกร, 2518) ดังนั้นการกำหนดจุดมุ่งหมายทางการศึกษาจึงเป็นขั้นตอนที่สำคัญในการจัดการศึกษาของชาติ

การกำหนดจุดมุ่งหมายทางการศึกษา

โดยทั่วไป จุดมุ่งหมายมีหลายระดับ และตรงกับคำศัพท์ภาษาอังกฤษหลายคำดังที่ ไรทท์ เรือรัตนพงษ์ (2539) ได้สรุปไว้ว่า จุดมุ่งหมายการศึกษาแต่ละระดับ ตรงกับคำศัพท์ภาษาอังกฤษหลายคำ เช่น Educational Objective, Educational Aims, Educational Goals ซึ่งแต่ละระดับมีความหมายดังนี้

1. Educational Aims หมายถึง ความมุ่งหมายของการศึกษา เป็นจุดมุ่งหมายปลายทางสูงสุดที่ยึดเป็นหลักในการจัดการศึกษาและหลักสูตร เป็นความมุ่งหมายหมายในระดับชาติ และมีความหมายกว้างที่สุดหรือระดับใหญ่ที่สุด เห็นผลได้ในระยะยาว นอกจากนี้ยังสะท้อนถึงปรัชญาและค่านิยมทางการศึกษาของประเทศที่ยึดถืออยู่

2. Educational Goals หมายถึง เป้าประสงค์ของการศึกษา เป็นระดับรองลงมาจากความมุ่งหมายของการศึกษา และต้องกำหนดให้สอดคล้องกับความมุ่งหมายของการศึกษาด້ว

3. Educational Objectives หมายถึง จุดประสงค์ของการศึกษา เป็นระดับรองลงมาจากเป้าประสงค์ของการศึกษา และมีความหมายเป็นรูปธรรมมากขึ้น ชัดเจนขึ้น และเฉพาะเจาะจงมากขึ้น

สำหรับการกำหนดจุดมุ่งหมายทางการศึกษาในบริบทของไทรนั้น ได้มีนักการศึกษาและนักวิชาการหลายท่านแบ่งไว้คล้ายคลึงกัน โดย สมิตร์ คุณานุก (2518) ได้แบ่งระดับของจุดมุ่งหมายทางการศึกษาเป็น 5 ระดับ ได้แก่

1. จุดมุ่งหมายระดับชาติ มักเรียกว่าปรัชญาการศึกษา หรือปณิธานการศึกษา หรือบางครั้งเรียกว่า ความมุ่งหมายทั่วไป ซึ่งการเขียนจุดมุ่งหมายในระดับนี้ต้องใช้ภาษาที่มีความครอบคลุมได้กว้าง ๆ คือใช้คำที่น้อยที่สุด แต่กินความหมายครอบคลุมได้กว้างที่สุด โดยมีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับหน้าที่และข้อผูกพันของสถาบันการศึกษา แสดงให้เห็นถึงลักษณะของความรู้ที่ยึดเป็นหลักในการให้การศึกษาแก่ผู้เรียน และแสดงให้เห็นถึงลักษณะ คุณสมบัติของผู้ที่จบการศึกษาไปแล้วว่าจะเป็นคนใดที่มีคุณลักษณะ มีความรู้ ความคิด และค่านิยมอย่างไร

2. จุดมุ่งหมายระดับการศึกษา ซึ่งมีลักษณะเป็นค่านิยมทางการศึกษาอยู่คล้าย ๆ กับปณิธาน แต่มีความหมายแคบกว่า คือมีความเฉพาะเจาะจงอยู่เพียงระดับใดระดับหนึ่ง จุดมุ่งหมายในแต่ละระดับนี้มีรากฐานมาจากปณิธานขั้นสูงสุด

3. จุดมุ่งหมายระดับหลักสูตร จุดมุ่งหมายในระดับนี้ใกล้เคียงกับระดับที่ 2 มาก แต่มีความหมายแคบและเฉพาะเจาะจงลงมามากตามสภาพ และความต้องการของโรงเรียนในแต่ละท้องถิ่น ลักษณะยังคงเป็นรูปค่านิยมทางการศึกษาเหมือนในระดับแรก ในระดับนี้จะแปลงค่านิยมในระดับสูงขึ้นไปให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของสังคมที่อยู่รอบ ๆ

4. จุดมุ่งหมายระดับหมวดวิชา ซึ่งแตกต่างกันไป แต่อย่างไรก็ตามไม่ว่าจะเป็นหมวดวิชาใด จุดมุ่งหมายย่อมเน้นไปตามทิศทางของจุดมุ่งหมายของหลักสูตร

5. จุดมุ่งหมายระดับการจัดการเรียนการสอน ในระดับนี้ความมุ่งหมายในระดับสูง ๆ ที่ก้าวไกลและมีใจความกว้าง ๆ แสดงถึงค่านิยมมากกว่าแนวทางในการจัดการเรียนการสอน จะถูกแปลงออกมาอย่างชัดเจน จุดมุ่งหมายในการสอนที่ชัดเจนที่สุดนั้น เรียกว่าจุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรม กล่าวคือจุดมุ่งหมายระดับนี้เน้นที่การกระทำ หรือพฤติกรรมของผู้เรียนที่สังเกตได้ชัด เป็นจุดมุ่งหมายที่ช่วยในการประเมินผลรัดกุมขึ้น

นอกจากนี้ ชวิชัย ชัยจิรธนาภกุล (2529) ได้แบ่งจุดมุ่งหมายการศึกษาไว้คล้ายคลึงกับสมิทร คุณานุกร ดังนี้

1. จุดมุ่งหมายการศึกษาระดับชาติ ได้แก่ จุดมุ่งหมายหรือเป้าหมายกว้าง ๆ ของการจัดการศึกษาของประเทศ ซึ่งครอบคลุมจุดมุ่งหมายการศึกษาทุกระดับ จุดมุ่งหมายการศึกษาระดับนี้จะปรากฏให้เห็นได้จากจุดมุ่งหมายในแผนการศึกษาแห่งชาติ นโยบายการศึกษาของแต่ละรัฐบาลและในจุดหมายของแผนพัฒนาการศึกษาในแต่ละระยะ

2. จุดมุ่งหมายระดับการศึกษา หรือประเภทของการศึกษา เป็นจุดมุ่งหมายที่แสดงถึงทิศทางและเป้าหมายของการจัดการศึกษาในแต่ละระดับ จุดมุ่งหมายในระดับนี้จะพบเห็นได้จากนโยบายการศึกษาของรัฐบาลที่กล่าวถึงการศึกษาในแต่ละระดับและแต่ละประเภท และจากแผนการศึกษาแห่งชาติที่กล่าวถึงจุดหมายการศึกษาของแต่ละระดับ และแต่ละประเภท ในบางระดับยังสามารถพบเห็นได้จากหลักสูตรการศึกษาในระดับนั้น

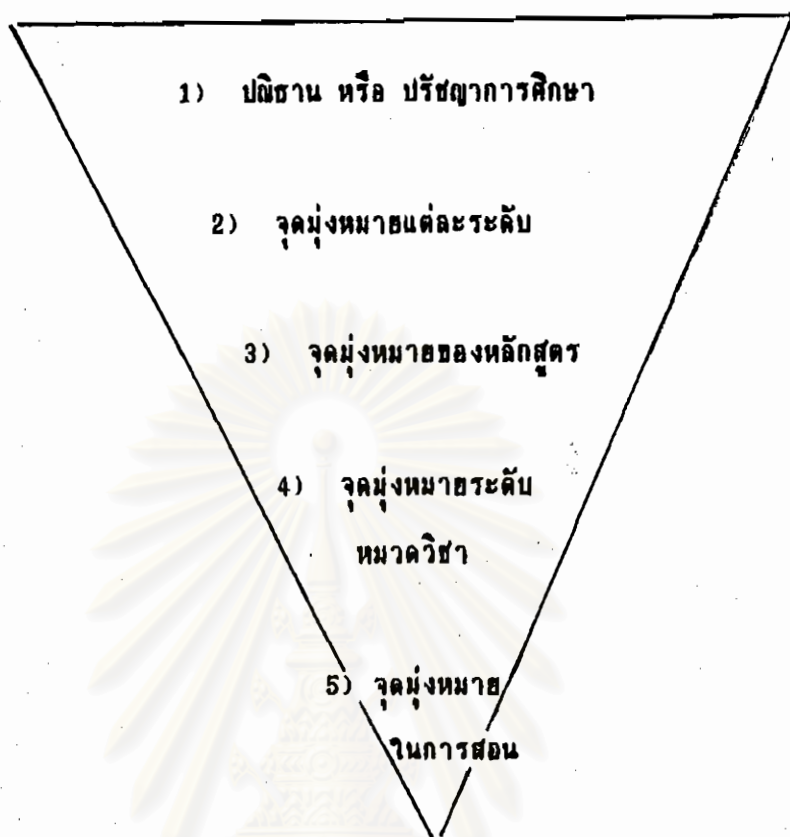
3. จุดมุ่งหมายระดับหลักสูตร จุดมุ่งหมายในระดับนี้คล้ายคลึงและใกล้เคียงกับระดับการศึกษามาก ระดับการศึกษาใดที่ไม่มีการแบ่งออกเป็นประเภทก็อนุมานได้ว่าจุดมุ่งหมายระดับหลักสูตรเป็นจุดมุ่งหมายเดียวกันกับจุดมุ่งหมายระดับการศึกษา เช่น จุดมุ่งหมายหลักสูตรประถมศึกษา จะเป็นจุดมุ่งหมายที่แสดงถึงการเป็นจุดมุ่งหมายของการศึกษาระดับประถมศึกษาในขณะที่เดียวกันด้วย แต่สิ่งที่แตกต่างกันอยู่ประการหนึ่งคือจุดมุ่งหมายระดับการศึกษานั้น นอกจากจะปรากฏอยู่ในระดับหลักสูตรแล้ว ยังสามารถปรากฏอยู่ในที่เอกสารอื่น ๆ ได้ด้วย เช่น ในแผนการศึกษาแห่งชาติ

4. จุดมุ่งหมายระดับวิชา หรือสาขาวิชา ได้แก่ จุดมุ่งหมายทั่วไปที่กำหนดไว้ในแต่ละวิชา หรือสาขาวิชา
5. จุดมุ่งหมายระดับรายวิชา เป็นจุดมุ่งหมายของรายวิชาที่เป็นส่วนย่อยหรือส่วนประกอบของวิชา หรือสาขาวิชา
6. จุดมุ่งหมายระดับการสอน ได้แก่ จุดมุ่งหมายที่ผู้สอนหวังจะให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้เนื้อหาสาระต่าง ๆ จากหัวข้อที่กำหนดไว้ในแต่ละรายวิชา จุดมุ่งหมายการสอนนี้เป็นจุดมุ่งหมายหรือผลที่ผู้สอนหวังจะให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ในแต่ละครั้งที่มีการสอนในห้องเรียน

ดังนั้นจุดมุ่งหมายทางการศึกษาสามารถแบ่งออกได้หลายระดับตั้งแต่ระดับที่มีลักษณะที่เป็นนามธรรมที่สุด ไปจนถึงจุดมุ่งหมายที่มีลักษณะเป็นรูปธรรมได้แก่ จุดมุ่งหมายการจัดการศึกษาระดับชาติ จุดมุ่งหมายการจัดการศึกษาระดับการศึกษา จุดมุ่งหมายระดับหลักสูตร จุดมุ่งหมายระดับหมวดวิชาหรือรายวิชา และจุดมุ่งหมายระดับการเรียนการสอน ซึ่งสมิตรี คุณานุกร (2518) ได้ให้ความสำคัญกับจุดมุ่งหมายระดับการจัดการเรียนการสอนว่ามีความสำคัญมากที่สุด เพราะอุดมคติและอุดมการณ์สูงสุดทั้งหลายจะออกมาเป็นการกระทำ

จุดมุ่งหมายระดับชาติจนถึงจุดมุ่งหมายในการจัดการเรียนการสอนควรต้องอยู่ในแนวทางเดียวกัน ซึ่ง สมิตรี คุณานุกร ได้สรุปถึงความสัมพันธ์ต่อเนื่องของจุดมุ่งหมายในแต่ละระดับเป็นรูปกรวยดังนี้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนภูมิที่ 1 ความสัมพันธ์ของจุดมุ่งหมายการศึกษาระดับต่าง ๆ

จุดมุ่งหมายที่ดีย่อมเปรียบเสมือน เข็มทิศที่จะนำทางไปสู่ความสำเร็จตาม ความต้องการได้อย่างถูกต้อง รวดเร็ว ไม่เสียเวลา คณะจารย์คณะครูศาสตร์ วิทยาลัยครูสวนสุนันทา (2529) ได้กล่าวถึงลักษณะของจุดมุ่งหมายของการศึกษาที่ดี ดังต่อไปนี้

1. กำหนดไว้ชัดเจนไม่คลุมเครือ
2. สามารถปฏิบัติได้ มิได้เพ้อฝัน อยู่บนรากฐานของความเป็นจริง
3. มีความยืดหยุ่น เปลี่ยนแปลงได้ตามความเหมาะสมกับสภาพการณ์
4. มีพื้นฐานมั่นคง เช่น พื้นฐานของปรัชญา จิตวิทยา สังคมวิทยา เป็นต้น
5. ผู้เรียนได้รับประโยชน์ค้ำค่าที่สุด เช่น ได้รับความรู้ความเข้าใจ เกิดทักษะ มีเจตคติที่ดี มีพฤติกรรมที่พึงประสงค์

สัจด์ อูทรานันท์ (2527) ได้กล่าวว่า การกำหนดจุดมุ่งหมายของการศึกษาที่ดี จะต้องกำหนดให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคม และหลักการปกครองประเทศ และมุ่งสร้างเสริมค่านิยม ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมของชาติ เน้นและส่งเสริมคุณสมบัติส่วนบุคคลของผู้เรียนให้เจริญงอกงามหลาย ๆ ด้าน เพื่อให้ผู้เรียนได้รับประโยชน์จากการศึกษามากที่สุด ไม่ว่าจะเป็นในด้านความรู้ ความเข้าใจ ทักษะและเจตคติ โดยต้องกำหนดให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน และตั้งอยู่บนหลักการ รากฐานการศึกษาอย่างถูกต้อง

สาโรช บัวศรี (อ้างถึงใน มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2537) ได้นำเสนอจุดมุ่งหมายทางการศึกษา และแนวทางในการให้การศึกษา ตามหลักพุทธศาสนาไว้ว่า ตามแนวคิดของพุทธศาสนานั้น ชีวิตมนุษย์มีอยู่ 2 ระดับ กล่าวคือ ชีวิตของผู้ที่ยังครองเรือนอยู่ระดับหนึ่ง และชีวิตของผู้ที่ไม่ครองเรือนแล้วอีกระดับหนึ่ง ในแต่ละระดับมีการศึกษาเล่าเรียน เพื่ออบรมตนเอง หรือเพื่อแก้ปัญหาของตนเอง และของสังคมที่ตนอาศัยอยู่ตามความแก่กรณีเสมอไป

จุดมุ่งหมายของการศึกษาระดับสูงสุดในระดับของผู้ไม่ครองเรือนอีกแล้ว ได้แก่ นิพพาน ในระดับของผู้ที่ยังครองเรือนอยู่ที่เอาความคิดเรื่องนิพพานนี้มาประยุกต์ให้เป็นจุดมุ่งหมายของการศึกษาเช่นกัน

จุดมุ่งหมายของการศึกษาในระดับของฆราวาสหรือผู้ครองเรือนนั้น มุ่งจะดับหรือ ระงับ เช่นกัน แต่เป็นการดับปัญหาของชีวิตให้ได้พอสมควร เพื่อว่าจะได้ประสบชีวิตที่ร่มเย็น หรือที่พอดีพอสมควร หรือตามความแก่กรณีของผู้ที่ยังครองเรือนอยู่ และพยายามดับหรือแก้ปัญหาตรงสาเหตุของปัญหานั้น ๆ เหมือนกัน

ชีวิตที่ร่มเย็น หรือที่ดีพอสมควรของฆราวาสนี้ เรียกว่า "บุรณการ" เพราะฉะนั้น จุดมุ่งหมายของการศึกษาของบุคคลทั้งหลายในระดับของฆราวาส นั่นก็คือ บุรณการ การที่ผู้ครองเรือนจะได้ประสบชีวิตที่ร่มเย็น ที่ดีพอสมควร หรือที่เรียกว่า ชีวิตที่มีบุรณการนั้น จะต้องพยายามระงับปัญหาต่าง ๆ ให้เหลือน้อยที่สุดเท่าที่จะทำได้ และจะต้องพยายามลดอกุศลมูลของคนอื่นเป็นสาเหตุพื้นฐานให้เหลือน้อยที่สุดเท่าที่จะทำได้อีกด้วย ส่วนเนื้อหาของการศึกษา จะต้องกล่าวถึงปัญหาประเภทต่าง ๆ ในชีวิต สาเหตุของปัญหาเหล่านั้น

ตลอดจนการที่จะดับหรือระงับปัญหาเหล่านั้นเสียได้ ส่วนวิธีการของการศึกษานั้น คือวิธีการแก้ปัญหาที่ตนเอง

แนวทาง หรือแนวของการปฏิบัติ เพื่อให้บรรลุถึงความมุ่งหมายหรือจุดประสงค์นั้น เรียกว่า นโยบาย หรือ แนวนโยบาย ส่วนภาษาในพุทธศาสนานั้น ตรงกับคำว่า มรรค ตามปกติ ถ้าเราปฏิบัติสิ่งใดลงไปโดยไม่ได้กำหนดแนวทางของการปฏิบัติหรือนโยบายให้ก่อนแท้เสียก่อนแล้ว ก็อาจจะไม่บรรลุจุดประสงค์เลย และอาจจะวนเวียนหลงไหลอยู่แห่งใดแห่งหนึ่งซึ่งห่างไกลจากความมุ่งหมายเป็นอย่างยิ่งก็ได้ แนวทางหรือนโยบายหลักของการศึกษาในระดับมหาวิทยาลัย เรียกว่า แนวนโยบายทั้ง 3 ของการศึกษา ประกอบด้วย

1. ศึกษาให้รู้จักตนเอง อันประกอบด้วยสิ่งสำคัญ 2 ข้อ คือ

ก. ศึกษาเรื่องอันมี 5 ของตนเอง เพื่อให้รู้เกี่ยวกับร่างกายและจิตใจของตน ซึ่งย่อมจะรวมไปถึงเรื่อง การสังเกตตนเอง วิธีการคิด และวิธีการแก้ปัญหา

ข. ศึกษาวิชาความรู้ต่าง ๆ หลาก ๆ อย่างอย่างกว้างขวาง เพื่อเป็นพื้นฐานความรู้ที่มั่นคงครบถ้วนประการหนึ่ง และเพื่อค้นพบว่าตัวเองถนัดไปในทางใดบ้าง เมื่อทราบว่าตนเองถนัดไปในทางใดแล้ว ก็จะได้พัฒนาให้ลึกซึ้งลงไปทางนั้นเพื่อเปิดเผยตัวเองออกมาให้ปรากฏและปรับปรุงให้เป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคม

2. ศึกษาให้รู้จักสังคม หรือสิ่งแวดล้อม เพื่อให้รู้จักว่า สังคมที่ตนอาศัยอยู่นั้น ประกอบด้วยโครงสร้างอะไรบ้าง และมีปัญหาสำคัญอะไรบ้าง เช่น เรื่องการปกครอง การป้องกันประเทศชาติ การเศรษฐกิจ ตลอดจนการฝึกหัดเล่าเรียนในเรื่องสัมมาอาชีพ วัฒนธรรมของชาติ การปฏิบัติตนเพื่อเป็นพลเมืองดี มีวินัย เป็นต้น เมื่อรู้จักตนเอง และรู้จักสังคมแล้ว ก็จะได้ปฏิบัติตนได้ถูกต้อง นอกจากศึกษาสังคมที่ใกล้ชิดกับตนเองแล้ว จะต้องศึกษาให้รู้จักสังคมที่กว้างขวางออกไป เช่น ประเทศใกล้เคียงและประเทศอื่น ๆ ทั้งปวง

3. ศึกษาเรื่องจริยธรรม ศึกษาเล่าเรียนและปฏิบัติในเรื่องคุณธรรม ศีลธรรมอย่างกว้างขวางและลึกซึ้ง เพื่อจะได้ลดการเบียดเบียนกัน และทุกชีวิตต่อกันลงไปเสีย รู้จักประกอบความดีอันจะก่อให้เกิดสันติสุข และความร่มเย็นได้บ้างทั้งในตัวเอง

และในสังคมตัวเราเอง สิ่งคนหรือสิ่งแวดล้อมของเราย่อมจะต้องมีอันตรกิริยา (interaction) กันอยู่โดยตลอดเวลา จริยธรรมที่ได้ศึกษาเล่าเรียนไปนั้น จะได้เป็นเครื่องมือทำให้อันตรกิริยาเป็นไปในทางที่มั่งคั่ง ได้รับความเบียดเบียน ได้รับความพินาศ ฯลฯ ถ้าไม่มีจริยธรรมเสียแล้ว อันตรกิริยาระหว่างบุคคลกับสังคม หรือสิ่งแวดล้อม ย่อมจะ เป็นไปแต่ในทางที่ร้ายแรง และเป็นทุกข์

การกำหนดจุดมุ่งหมายทางการศึกษา

การกำหนดจุดมุ่งหมายในระดับใดต่าง ๆ จำเป็นต้องกำหนดให้ครอบคลุมพฤติกรรม ของมนุษย์โดยอาศัยทฤษฎีการกำหนดจุดมุ่งหมายของเบนจามิน เบลูม และเดวิด อาร์ แครทโฮล (Benjamin S. Bloom , David R. Krathwohl อ้างถึงใน สมิต คุชานุกร, 2518) คือ

1. นุกษนิสัย (Cognitive Domain) เป็นจุดมุ่งหมายเกี่ยวกับการเรียนรู้ ทางด้านความรู้ ความคิด และการแก้ปัญหาโดยอาศัยสติปัญญา
2. จิตนิสัย (Affective Domain) เป็นจุดมุ่งหมายที่เกี่ยวกับทัศนคติ ค่านิยม ความสนใจและความซาบซึ้ง
3. ทักษะนิสัย (Psychomotor Domain) เป็นจุดมุ่งหมายทางด้านทักษะ การเคลื่อนไหว และการใช้อวัยวะตลอดจนกล้ามเนื้อต่าง ๆ ของร่างกายเพื่อทำงานจน เกิดความชำนาญ

การกำหนดจุดมุ่งหมายทางการศึกษา นอกจากจะต้องให้ครอบคลุมพฤติกรรมทั้ง 3 ด้านของผู้เรียนแล้ว ยังต้องคำนึงถึงปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญ เพื่อให้การจัดการศึกษา สามารถสนองความต้องการของผู้เรียน ตลอดจนมีความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองของประเทศ

ปัจจัยพื้นฐานในการกำหนดจุดมุ่งหมายทางการศึกษา

การกำหนดจุดมุ่งหมายทางการศึกษา จำเป็นต้องพิจารณาข้อมูลที่เป็นพื้นฐาน การศึกษา (Education Foundation) ได้แก่ พื้นฐานทางสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี การเมืองการปกครอง ปรัชญา จิตวิทยาพัฒนาการ ฯลฯ ตลอดจนสภาพแวดล้อมที่สัมพันธ์กับการศึกษา ได้แก่ สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ประชากร สังคม เศรษฐกิจ การเมือง การปกครองและการบริหาร ศาสนาและวัฒนธรรม แนวคิดจากสื่อมวลชน (คณะกรรมการวางแผนพื้นฐานเพื่อปฏิรูปการศึกษา, 2518) และข้อมูลที่ได้จาก นักวิชาการแต่ละสาขา ตลอดจนความก้าวหน้าทางวิชาการ และเทคโนโลยี (สมิตรี คุณานุกร, 2518) ดังนั้นปัจจัยพื้นฐานในการกำหนดจุดมุ่งหมายทางการศึกษาที่สำคัญ คือ

1. ปัจจัยพื้นฐานทางปรัชญาการศึกษา ปรัชญาการศึกษาหรือปณิธานการศึกษา หมายถึง อุดมคติ อุดมการณ์อันสูงสุด ซึ่งยึดเป็นหลักในการจัดการศึกษา มีบทบาทในการเป็นแม่บท เป็นต้นกำเนิดความคิดในการกำหนดจุดมุ่งหมายของการศึกษา และเป็นแนวทางในการจัดการศึกษา ตลอดจนถึงกระบวนการในการเรียนการสอน (สมิตรี คุณานุกร, 2518) นั่นคือ ปรัชญาการศึกษาเป็นความเชื่อ แนวความคิด ค่านิยม หรือ อุดมการณ์ในการจัดการศึกษา จุดมุ่งหมายของประเทศต่าง ๆ จะแตกต่างกันออกไปตาม ปรัชญาการศึกษาซึ่งประหลาดมาจากปรัชญาชีวิตของคนในประเทศนั้น ปรัชญาจะช่วยให้มองเห็นอย่างกระจ่างถึงลักษณะของคนที่จะเป็นพลเมืองอันเหมาะสมกับประเทศ จะตอบปัญหาในการกำหนดจุดมุ่งหมายของการศึกษาว่าควรเป็นไปเพื่อสาระใดเป็นสำคัญ เช่น ควรเป็นไปเพื่อพัฒนาบุคลิก เพื่อความสุขและความดีของสังคม เพื่อประโยชน์ใช้สอย หรือเพื่อ ศิลปะ เพื่อพัฒนาคุณธรรมหรือภูมิปัญญา (วารินทร์ สิ้นสูงส์, 2520) ข้อมูลพื้นฐานทาง ปรัชญาการศึกษาที่มีความสำคัญอย่างมากต่อการจัดการศึกษาและการพัฒนาหลักสูตร การจัดการศึกษาในแต่ละประเทศย่อมมีหลายระดับ และการศึกษาแต่ละระดับจะสามารถนำ พาผู้เรียนไปในทิศทางเดียวกันได้ จำเป็นต้องมีปรัชญาเป็นเครื่องช่วยกำหนดจุดมุ่งหมาย ตลอดจนการจัดหลักสูตรและการสอน (สมิตรี คุณานุกร, 2518) และการกำหนด จุดมุ่งหมายทางการศึกษาไม่ควรจะตกเป็นหน้าที่ของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งโดยเฉพาะ เพราะเป็น

เรื่องของความละเอียดซับซ้อน การศึกษาเป็นกิจกรรมสังคม ดังนั้นจุดมุ่งหมายของการศึกษาคควรถูกกำหนดโดยสังคม ส่วนเนื้อหาปรัชญาช่วยนักการศึกษาในการกำหนดจุดมุ่งหมายหรือสิ่งที่มีค่าสูงสุด ในการดำเนินกิจกรรมการศึกษา (วิทาลัยครุสวนสุนันทา, 2529)

2. ปัจจัยพื้นฐานทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรมและค่านิยม

จุดมุ่งหมายของการศึกษาในทัศนะที่พึงประสงค์ คือ การมีส่วนร่วมแก้ปัญหาสังคม และสภาพแวดล้อม เพื่อให้นำสังคมไปในแนวทางที่พึงประสงค์ (คณะกรรมการวางแผนพื้นฐานเพื่อการปฏิรูปการศึกษา, 2518) ซึ่งในการกำหนดจุดมุ่งหมายทางการศึกษานั้น อ้อมถูกกำหนดด้วยข้อจำกัดด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมืองการปกครองของสังคมนั้น ทั้งนี้เพราะสภาพทางสังคม ฐานะทางเศรษฐกิจ เหตุการณ์และสภาพการเมืองการปกครอง ตลอดจนพื้นฐานทางวัฒนธรรมย่อมก่อให้เกิดสภาพชีวิต ค่านิยม ความเชื่อ ตลอดจนความต้องการที่ต่างกัน ดังนั้นสภาพสังคม เศรษฐกิจ การเมืองที่ต่างกันย่อมเป็นส่วนหนึ่งที่จะทำให้เกิดการกำหนดจุดมุ่งหมายของการศึกษาของแต่ละชุมชน และประเทศแตกต่างกันด้วย

นอกจากปัจจัยทางสังคม เศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง จะมีส่วนในการพิจารณากำหนดจุดมุ่งหมายของการศึกษาแล้ว พื้นฐานทางวัฒนธรรมและค่านิยมก็เป็นปัจจัยสำคัญเช่นกัน ในด้านวัฒนธรรมนั้นจะเห็นว่า ส่วนใหญ่แล้วนักการศึกษาจะให้ความสำคัญแก่พื้นฐานด้านนี้มาก ดังจะเห็นได้จาก การกำหนดจุดมุ่งหมายของการศึกษาในแผนการศึกษา ในนโยบายทางการศึกษาของรัฐบาล หรือแม้ในหลักสูตรประถมศึกษา ไม่ว่าจะในระยะใด จะมุ่งให้ผู้เรียนเป็นผู้มีวัฒนธรรม นอกเหนือไปจากการมีศีลธรรมแล้ว อย่างไรก็ตาม ระยะที่นับว่าแนวคิดทางด้านวัฒนธรรมได้รับความสนใจในการจัดการศึกษามากเป็นพิเศษ ได้แก่ ยุคสมัยที่จอมพล แปลก พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี (พ.ศ. 2481 - 2487 และ พ.ศ. 2491 - 2500) ดังปรากฏในคำแถลงนโยบายทางการศึกษา นอกจากนี้ยังให้จัดตั้งกระทรวงวัฒนธรรม และสภาวัฒนธรรมแห่งชาติขึ้นในปี พ.ศ. 2495 (คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2524) เพื่อสนองนโยบายการฟื้นฟูและส่งเสริมวัฒนธรรม

3. ปัจจัยพื้นฐานด้านความก้าวหน้าในวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี และข้อมูลจากนักวิชาการ วิชาการต่าง ๆ โดยเฉพาะทางด้านวิทยาศาสตร์ได้ก้าวหน้าไปอย่างมาก มีความรู้ใหม่ ๆ เกิดขึ้น ซึ่งกระตุ้นให้เกิดความคิดในการพิจารณาเนื้อหาสาระในหลักสูตร เพื่อปรับให้เหมาะสมกับความเจริญดังกล่าว ในด้านเทคโนโลยีก็เช่นกัน เทคโนโลยีได้แผ่เข้ามาสู่ประเทศไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในรูปของเทคโนโลยีทางการทหาร เทคโนโลยีการอุตสาหกรรม เทคโนโลยีทางการแพทย์ และเทคโนโลยีทางการศึกษา (สุภา อักษรดิษฐ์, 2528) และด้วยเหตุที่เทคโนโลยีก้าวหน้าไปเป็นอัตราทวีคูณ การใช้เทคโนโลยีเพื่อพัฒนาวิทยาศาสตร์ มีรากฐานปรัชญามาจากความต้องการที่จะส่งเสริมพลังทางการทหาร (จตุฎ วรศักดิ์, 2517) การใช้เทคโนโลยีในการปฏิบัติอุตสาหกรรม ส่งผลให้เกิดปัญหาสังคม และเศรษฐกิจในประเทศต่าง ๆ โดยเฉพาะประเทศที่มีพื้นฐานทางเกษตรกรรม เช่น ประเทศไทย ยิ่งเทคโนโลยีในการอุตสาหกรรมพัฒนาไปมากเท่าไร ก็ก่อให้เกิดปัญหาในเรื่องการแข่งขันทางอุตสาหกรรม และการแพร่ขยายอาณานิคม เพื่อให้มีวัตถุดิบมากขึ้นเท่านั้น นอกจากนั้น ความเจริญทางเทคโนโลยีในลักษณะดังกล่าว ยังผลให้มาตรฐานคุณค่า และวิถีชีวิตของคนเปลี่ยนแปลงไป เพราะความจำเป็นในสภาพแวดล้อมบังคับให้ต้องขวนขวายหาความสะดวกสบาย การใช้เงินเพื่อแลกเปลี่ยนมีมากขึ้น มนุษย์จึงกลายเป็นทาสของเทคโนโลยีโดยปริยาย มีผลในการทำลายศีลธรรมอันดีงาม เกิดเป็นปัญหาใหญ่ทั้งในประเทศพัฒนาแล้ว และกำลังพัฒนา ยิ่งนานวันก็จะยิ่งเกิดช่องว่างระหว่างประเทศที่พัฒนาแล้วกับประเทศที่กำลังพัฒนา (จตุฎ วรศักดิ์, 2517)

ดังนั้นพื้นฐานทางวิชาการและเทคโนโลยี ซึ่งเปลี่ยนแปลงไปในลักษณะที่แปลกใหม่ และเพิ่มมากขึ้น ทำให้การเลือกสรรเนื้อหาวิชาความรู้ที่จะให้ผู้เรียนเรียนมีความซับซ้อนมากขึ้น ซึ่งเกี่ยวพันกับการกำหนดจุดมุ่งหมายของการศึกษาว่าจะให้ผู้เรียนรู้อะไร ทำอะไร เพื่ออะไร นอกจากนี้นักวิชาการสาขาค่าง ๆ และนักการศึกษาเป็นบุคคลที่มีอิทธิพลอย่างมากต่อการกำหนดจุดมุ่งหมายของการประถมศึกษา ทั้งนี้เพราะนักวิชาการของแต่ละศาสตร์ย่อมรู้ถึงธรรมชาติ โครงสร้างและระดับความยากง่ายของความรู้ในศาสตร์ของตนเป็นอย่างดี ดังนั้นจึงทราบว่าระดับการศึกษาใดควรกำหนด

จุดมุ่งหมายให้ผู้เรียนได้รับเนื้อหาวิชาจากศาสตร์นั้น ๆ มากน้อยเพียงใด และปริมาณของเนื้อหาวิชาที่กำหนดค่านั้น ผู้เรียนจะได้รับประโยชน์อย่างไร นักวิชาการจะสามารถให้คำตอบได้ และจะช่วยให้จุดมุ่งหมายที่กำหนดขึ้นนั้นมีประโยชน์ใกล้เคียงกับความเป็นจริงและความต้องการของผู้เรียนมาก (สุมิตร คุณานุกร, 2518)

4. **พื้นฐานทางจิตวิทยาและพัฒนาการของผู้เรียน** จากการศึกษาของนักจิตวิทยา พบว่า มนุษย์จะมีพัฒนาการที่แตกต่างกันตามวัย และองค์ประกอบอื่น ๆ ดังนั้นในการจัดการศึกษา จึงควรวางจุดมุ่งหมายให้เหมาะสมกับพัฒนาการของผู้เรียน และสอดคล้องกับทฤษฎีเกี่ยวกับความสามารถในการเรียนรู้ของผู้เรียน ซึ่งในปัจจุบันพบว่า เมื่อคนเราเกิดการเรียนรู้ก็จะเกิดการพัฒนาทั้งทางสติปัญญา ความรู้ อารมณ์ และบุคลิกภาพควบคู่กันไป ไม่ใช่พัฒนาเป็นส่วน ๆ ตามแนวคิดเดิม ดังนั้นการกำหนดจุดมุ่งหมายของการศึกษาจึงต้องเปลี่ยนไป เพื่อพัฒนาบุคคลในทุกด้านพร้อม ๆ กัน (สุมิตร คุณานุกร, 2518)

หากจะเปรียบเทียบจุดมุ่งหมายทางการศึกษาในระดับชาติเป็นอุดมคติ อุดมการณ์ ความใฝ่ฝันของคนแล้ว หลักสูตรก็เปรียบได้กับโครงการของการปฏิบัติ เพื่อให้อุดมคตินั้นบรรลุถึงผลสำเร็จ (สุมิตร คุณานุกร) หรืออาจกล่าวได้ว่าหลักสูตรเป็นมรรควิธีที่จะนำจุดมุ่งหมายดังกล่าวไปสู่ผลสำเร็จ ดังนั้นหลักสูตรจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในการจัดการศึกษาทุกระดับ เพราะเป็นตัวกำหนด หรือกรอบของแนวปฏิบัติที่จะทำให้การจัดการศึกษาบรรลุตามจุดมุ่งหมายที่วางไว้

การจัดหลักสูตรในระดับประถมศึกษา

ความหมายของหลักสูตร

ความหมายของคำว่า "หลักสูตร" นี้ได้มีผู้ให้ความหมายไว้หลายความหมายและมีความแตกต่างกันไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความคิดเห็นและประสบการณ์ที่แตกต่างกันของแต่ละบุคคลที่มีต่อหลักสูตร

สุมิตร คุณานุก (2518) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรไว้ใน 2 ระดับคือ

1. หลักสูตรในระดับชาติ หมายถึง โครงการให้การศึกษาเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ และประสบการณ์
2. หลักสูตรในระดับโรงเรียน หมายถึง โครงการที่ประมวลความรู้และประสบการณ์ทั้งหลายที่โรงเรียนจัดให้กับนักเรียน ไม่ว่าจะป็นภายใน หรือภายนอกโรงเรียน เพื่อพัฒนาผู้เรียนไปตามที่จุดมุ่งหมายกำหนดไว้

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2526) กล่าวว่า ถ้ากำหนดความหมายของหลักสูตรในแนวกว้าง หลักสูตรจะหมายถึง มวลประสบการณ์ทั้งหลายที่โรงเรียนจัดให้นักเรียนเพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้และพัฒนาตนเองไปในทิศทางที่พึงปรารถนา แต่ถ้ากำหนดความหมายของหลักสูตรในแนวนแคบ หลักสูตรจะหมายถึง ข้อกำหนดการเรียน

นอกจากนี้ยังมีนักการศึกษาอีกหลายท่านทั้งชาวไทย และชาวต่างประเทศที่ได้ให้ความหมายของหลักสูตรแตกต่างกันออกไป ซึ่งสามารถจำแนกออกได้ดังที่
จกทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539) ได้จำแนกความหมายของหลักสูตรไว้ 5 ลักษณะดังต่อไปนี้

1. หลักสูตร หมายถึง รายวิชา หรือเนื้อหาวิชาที่เรียน (Curriculum as Subjects and Subject Matter)

หลักสูตรในความหมายนี้เป็นการมองว่าหลักสูตรคือรายวิชาหรือเนื้อหาที่จัดเตรียมไว้ให้ผู้เรียนในระดับการศึกษาาระดับใดระดับหนึ่งหรือสาขาวิชาใดวิชาหนึ่ง

2. หลักสูตร หมายถึง จุดมุ่งหมายที่ผู้เรียนพึงบรรลุ (Curriculum as Objectives)

หลักสูตรในความหมายนี้ คือ สิ่งที่นักเรียนต้องเรียนทั้งในและนอกห้องเรียน เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายและจุดประสงค์ที่ได้กำหนดไว้

3. หลักสูตร หมายถึง แผนสำหรับจัดโอกาสการเรียนรู้อะไรหรือประสบการณ์ที่คาดหวังแก่นักเรียน (Curriculum as Plans)

ความหมายของหลักสูตรตามแนวนั้นจะเน้นแสดงเกี่ยวกับจุดหมายหรือวัตถุประสงค์ การออกแบบหลักสูตร การนำหลักสูตรไปใช้ (คือการสอน) และการประเมินผล เพื่อเป็นแนวทางให้ผู้ที่เกี่ยวข้องได้ปฏิบัติ โดยมุ่งให้ผู้เรียนมีความรู้ ความสามารถ และ พฤติกรรมตามที่กำหนดในหลักสูตร แผนนี้ถูกสร้างขึ้นมาเพื่อสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่งหรือ กลุ่มหนึ่ง ๆ โดยเฉพาะ นอกจากนี้หลักสูตรในลักษณะนี้ยังอาจหมายถึงกลุ่มของแผนย่อยต่าง ๆ ที่ทำให้ผู้เรียนมีโอกาสเรียนรู้หรือมีประสบการณ์ตามที่คาดหวังด้วย

4. หลักสูตร หมายถึง ประสบการณ์ทั้งปวงของผู้เรียนที่จัดโดยโรงเรียน (Curriculum as Learners Experiences)

ความหมายในลักษณะนี้ได้เกิดขึ้นในระยะเวลาใกล้เคียงกับความหมายของ หลักสูตรในลักษณะรายวิชาหรือเนื้อหาสาระ ในปัจจุบันนักการศึกษาและผู้ที่เกี่ยวข้องกับ หลักสูตรได้ให้ความสำคัญต่อความหมายของหลักสูตรในลักษณะการจัดประสบการณ์ต่าง ๆ แก่ นักเรียนมากขึ้น

5. หลักสูตร หมายถึง กิจกรรมทางการศึกษาที่จัดให้กับผู้เรียน (Curriculum as Educational Activities)

ความหมายในแนวนั้นเป็นการมองหลักสูตรในแง่ของกิจกรรมการเรียนการสอน ที่จัดให้ผู้เรียนได้มีความรู้ ประสบการณ์ และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตร

ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่า หลักสูตรมีหลายความหมายทั้งในระดับกว้างและ ระดับแคบ ทั้งนี้เพื่อกำหนดรายละเอียดต่าง ๆ สำหรับพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรู้ ความคิด และความเจริญงอกงามทั้งทางด้านสมอง อารมณ์ สังคม ร่างกาย และจิตใจ อีกทั้งยังสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ในสังคมอย่างมีความสุข

ความสำคัญของหลักสูตร

เนื่องจากการจัดการศึกษาเป็นหน้าที่ของรัฐโดยตรง และจะต้องจัดให้การศึกษาในระดับต่าง ๆ อย่างดีที่สุด อย่างไรก็ตามในการจัดการศึกษาระดับประถมศึกษาเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ จำเป็นต้องมีแนวทางในการจัดการศึกษา ดังนั้นจึงต้องมีหลักสูตรเพื่อใช้เป็นแนวทางและเป็นเกณฑ์มาตรฐานทางการศึกษาสำหรับควบคุมการเรียนการสอน ซึ่งทวิ ทิมช่า (2523) ได้สรุปถึงความสำคัญของหลักสูตรที่มีต่อการจัดการศึกษาระดับประถมศึกษาไว้ดังต่อไปนี้

1. การศึกษาทุกระดับ ย่อมต้องวางหลักสูตรไว้เป็นหลัก และเป็นแนวทางปฏิบัติของครู
2. หลักสูตรย่อมกำหนดไว้ว่า เด็กควรได้รับประสบการณ์อะไรบางอย่างที่จะเป็นประโยชน์ต่อเด็กโดยตรง และแก่สังคม
3. หลักสูตรย่อมกำหนดไว้ว่า เด็กควรได้รับความรู้เกี่ยวกับอะไรบางอย่าง จึงจะมีชีวิตอยู่อย่างราบรื่น มีประโยชน์ต่อสังคม และพลเมืองที่ดีต่อประเทศชาติ
4. หลักสูตรย่อมกำหนดแนวทางความเจริญงอกงามของผู้เรียนตามความมุ่งหมายของการศึกษา
5. หลักสูตรย่อมกำหนดแนวทาง ลักษณะของสังคมในอนาคตว่าเป็นไปในรูปแบบใด
6. หลักสูตรย่อมวางแนวทางความประพฤติ และความสามารถของเด็ก ซึ่งมีส่วนร่วมอยู่ในสังคม
7. หลักสูตรย่อมกำหนดแนวทางการดำเนินชีวิตของเด็กให้เป็นไปด้วสติ มีความสุข ร่าเริง และเป็นประโยชน์ต่อสังคม
8. หลักสูตรย่อมวางแนวความรู้อื่นเป็นประโยชน์ การปฏิบัติงานให้เกิดทักษะ และทัศนคติที่ดีต่อชุมชน

ดังนั้นหลักสูตรจึงเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นในการจัดการศึกษาทุกระดับ และเปรียบเสมือนเข็มทิศทางการศึกษา ที่คอยชี้แนะแนวทางการจัดการศึกษาให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายทางการศึกษาที่ตั้งเอาไว้

โครงสร้างของหลักสูตร

เนื่องจากโครงสร้างของหลักสูตร คือ กลุ่มของสิ่งต่าง ๆ ซึ่งประกอบขึ้นเป็นหลักสูตร (กรมวิชาการ, 2525) หรือ มวลประสบการณ์ที่ประกอบขึ้นเป็นหลักสูตร เพื่อจัดให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ (สมจินดา วงศ์สว่าง, 2524) ดังนั้นหลักสูตรจึงมีประกอบด้วยองค์ประกอบหลายประการดังที่ สมิตร์ คุณานุก (2518) กรมวิชาการ (2525) และ สำลี ทองทิว (2526) ได้กล่าวถึงโครงสร้างของหลักสูตรไว้ตรงกันว่าประกอบด้วย 4 องค์ประกอบที่สำคัญ คือ

1. จุดมุ่งหมาย หรือกลุ่มลักษณะที่มุ่งหวังในตัวผู้เรียน
2. เนื้อหาและประสบการณ์
3. การนำหลักสูตรไปใช้ หรือการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน
4. การวัดและประเมินผล

นอกจากนี้ ทวี ทิมขำ (2523) ได้กล่าวถึงโครงสร้างของหลักสูตรไว้แตกต่างออกไปว่าโครงสร้างของหลักสูตรมีองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ประการ คือ

1. มีวัตถุประสงค์ของการศึกษาโดยทั่วไป และวัตถุประสงค์เฉพาะ ทั้งเฉพาะระดับชั้น และเฉพาะวิชา
2. มีเนื้อหาวิชาที่คัดเลือกและจัดระเบียบวางลำดับไว้แล้วอย่างเหมาะสม ตามทฤษฎีการเรียนรู้และทฤษฎีการสอน
3. มีโครงสร้างหรือคำแนะนำในการวัดหรือประเมินผลของการเรียนการสอนไว้ด้วย

ดังนั้นหลักสูตรประกอบด้วยโครงสร้างที่สำคัญ คือ จุดมุ่งหมาย เนื้อหาวิชาและอัตราเวลาเรียน กิจกรรมการเรียนการสอน การวัดและประเมินผลการเรียน

จากการศึกษาเอกสารดังกล่าวข้างต้นสรุปได้ว่า จุดมุ่งหมายทางการศึกษามุ่ง
ออกได้เป็น 5 ระดับ ได้แก่ จุดมุ่งหมายระดับชาติ จุดมุ่งหมายระดับการศึกษา จุดมุ่งหมาย
ระดับหลักสูตร จุดมุ่งหมายระดับหมวดวิชาหรือรายวิชา และจุดมุ่งหมายระดับการจัดการเรียน
การสอน ทั้งนี้ในการกำหนดจุดมุ่งหมายทางการศึกษาไม่ว่าจะเป็นระดับใดก็ตามจำเป็นต้อง
กำหนดให้ครอบคลุมพฤติกรรมทั้ง 3 ด้านของมนุษย์ คือ พฤติกรรมด้านพุทธินิสัย จิตนิสัย และ
ทักษะนิสัย โดยอาศัยข้อมูลพื้นฐานทางการศึกษาที่สำคัญ ได้แก่ ข้อมูลทางด้านปรัชญาการศึกษา
ข้อมูลทางด้านสภาพสังคม เศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรมและค่านิยม ข้อมูลทางด้าน
ความก้าวหน้าด้านวิชาการ เทคโนโลยีและข้อมูลจากนักวิชาการ ข้อมูลทางด้านจิตวิทยา
และพัฒนาการของผู้เรียน เป็นต้น

อย่างไรก็ดีการจัดการศึกษาระดับประถมศึกษา จะประสบผลสำเร็จได้ตามที่
กำหนดไว้หรือไม่นั้น ส่วนหนึ่งมาจากหลักสูตร ทั้งนี้เพราะหลักสูตรเป็นมรรควิธีที่จะนำ
จุดมุ่งหมายไปสู่การปฏิบัติ ซึ่งในการกำหนดความหมายของหลักสูตรนี้ ได้มีนักการศึกษา
ทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศได้ให้ความหมายไว้อย่างหลากหลาย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับแนวคิด
ประสบการณ์ของบุคคลนั้น ๆ ที่มีต่อหลักสูตร โดยหลักสูตรการศึกษาในระดับต่าง ๆ มี
โครงสร้างสำคัญ 4 ส่วน คือ จุดมุ่งหมาย เนื้อหาวิชาและอัตราเวลาเรียน กิจกรรม
การเรียนการสอน การวัดและประเมินผลการเรียน

การจัดการศึกษาระดับประถมศึกษาในประเทศไทย

การจัดการศึกษาระดับประถมศึกษาในประเทศไทย งานวิจัยส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับ
กับการจัดการศึกษาโดยทั่ว ๆ ซึ่งอาศัยการวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารของทางราชการ
เป็นสำคัญ และพบว่า งานวิจัยเกี่ยวกับการจัดการศึกษาระดับประถมศึกษาด้านนโยบาย
และการดำเนินการจัดการศึกษาของรัฐบาล ภายหลังจากเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.
2475 เป็นลำดับมานั้น มีงานวิจัยที่ทำการค้นคว้าโดยตรง คือ งานวิจัยของระลึก ธานี
และงานวิจัยของวันทนา เลิศสินไทย ซึ่งงานวิจัยทั้ง 2 นี้ ได้ทำการศึกษาด้านนโยบาย
และวิธีการจัดการศึกษาภาคบังคับของรัฐในช่วงเวลาที่ต่อเนื่องกัน คือ พ.ศ. 2475 -
2503 และ พ.ศ. 2503 - 2520 ซึ่งผู้วิจัยทั้ง 2 ได้ใช้วิธีการศึกษาค้นคว้าวิธีเดียวกัน

คือ ใช้เอกสารราชการเป็นหลัก ยังไม่มีการนำเอาวิธีการศึกษาเชิงประวัติศาสตร์จาก การบอกเล่า (Oral History) มาประกอบการวิเคราะห์เอกสาร เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ สมบูรณ์แต่อย่างใด โดยเฉพาะการจัดการศึกษาในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งบุคคลที่ เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษายังมีชีวิตอยู่ และสามารถให้ข้อมูลในรายละเอียดเกี่ยวกับ การจัดการศึกษาของชาติในช่วงเวลาดังกล่าวได้

งานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาระดับประถมศึกษา สรุปได้ ดังต่อไปนี้

บุญเจือ อองคประดิษฐ์ (2504) ได้รวบรวมเกี่ยวกับความเป็นมาของ แผนการศึกษาชาติ สรุปได้ว่า การศึกษาของไทยนั้นได้มีมาตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัย ลักษณะ การศึกษาและโรงเรียน รัฐและวัดเป็นศูนย์กลาง รัฐและวัดจึงเป็นผู้สอนประชาชนอยู่ในตัว สมัยกรุงศรีอยุธยา ลักษณะการศึกษาเป็นไปในทางติดต่อกับประชาชนเท่านั้น และการศึกษา โดยทั่วไปคดอยู่กับวัด ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์แบ่งการศึกษาออกได้เป็น 3 ระยะ คือ ระยะแรก นับแต่รัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกจนถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2325 - 2414) แม้ว่าจะตั้งโรงเรียนขึ้นแล้ว การศึกษาของเด็กส่วนมากก็ยังอยู่กับวัด ระยะที่สอง นับตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จนถึงสิ้นสมัยการปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ (พ.ศ. 2414 - 2475) เป็นระยะที่การศึกษาเปลี่ยนจากรูปเดิมเป็นการศึกษาแบบใหม่ และได้ ปรับปรุงเรื่อยมาจนมีหลักสูตร ในปี พ.ศ. 2438 และเริ่มร่างโครงการศึกษาดับแรกในปี พ.ศ. 2441 ซึ่งไม่ได้ประกาศใช้ แต่ก็ได้นำมาแก้ไขเพื่อประกอบรูปโครงการศึกษาไทย ในปี พ.ศ. 2445 การประกาศรูปโครงการศึกษาที่ถือว่าเป็นแผนการศึกษาดับแรกมีใน ปี พ.ศ. 2456 หลังจากนั้นก็ได้มีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงตามลำดับดังต่อไปนี้ คือ โครงการศึกษา ปี พ.ศ. 2456 แก้ไขเพิ่มเติมในปี พ.ศ. 2458 ไปถึงปี พ.ศ. 2464 โครงการศึกษา ปี พ.ศ. 2464 แก้ไขเพิ่มเติมระหว่างปี พ.ศ. 2464 - 2466 ไปถึงปี พ.ศ. 2475 แผนการศึกษาชาติฉบับ พ.ศ. 2475 ไปถึงปี พ.ศ. 2478 แผนการศึกษา ชาติ ฉบับ พ.ศ. 2479 ไปถึงปี พ.ศ. 2493

ความเป็นมาของแผนการศึกษาชาติของไทย สรุปได้ว่า คำว่าแผนการศึกษาได้เริ่มใช้หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองแล้ว แต่เดิมเรียกว่า โครงการศึกษา หรือแผนที่ทรงเวียน และภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 เรียกว่า แผนการศึกษาชาติ

จิระจันทร์ พูลขันธ์ (2512) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ศึกษนาการของการบริหารการศึกษาของไทย สรุปได้ว่า การศึกษาก่อนปี พ.ศ. 2430 ยังไม่มีหน่วยงานรับผิดชอบเรื่องการจัดการศึกษาขึ้นโดยเฉพาะ สถานที่จัดการศึกษา คือ ราชสำนัก วัด สำนักของเจ้านาย หรือการศึกษาในสกุลและโรงเรียน การจัดการศึกษา ตั้งแต่ พ.ศ. 2435 - 2503 มีจุดมุ่งหมายในการจัดการศึกษา คือ ปี พ.ศ. 2430 มุ่งฝึกคนเข้ารับราชการ ต่อมาในปี พ.ศ. 2449 มุ่งเน้นด้านการจัดการศึกษาแก่ราษฎร เพื่อให้เรียนรู้ตามความแก่อัถภาพ และจะได้กลับไปทำงานตามภูมิลำเนาของตน ครั้นถึง พ.ศ. 2464 จุดมุ่งหมายเปลี่ยนไปในด้านที่มุ่งการศึกษาสำหรับชาติ เพื่อยกคนทั้งชาติให้มีความรู้สูงขึ้น ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง จุดมุ่งหมายการศึกษาเน้นองค์สามของการศึกษา คือ จริยศึกษา พุทธิศึกษา และพลศึกษา

ในปีเดียวกัน วุฒิชัย มุลศิลป์ ได้ทำการวิจัยเรื่อง นโยบายการจัดการศึกษาของไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สรุปได้ว่า การศึกษาก่อนรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น วัดเป็นศูนย์กลางของการศึกษา พระเป็นครูสอนและใช้วัดเป็นสถานที่เล่าเรียน ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นจุดเริ่มต้นของการศึกษาสมัยใหม่ ซึ่งสิ่งที่เป็นปัจจัยสำคัญและมีอิทธิพลต่อการปฏิรูปการศึกษา คือ การคุกคามของจักรวรรดินิยมตะวันตก อิทธิพลทางด้านความคิดของตะวันตก การเสด็จประพาสต่างประเทศของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ความต้องการบุคคลเข้ารับราชการ และเพื่อช่วยทาสให้เป็นไทได้จริง ๆ ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการจัดการศึกษาดังกล่าวนี้ ได้ก่อให้เกิดจุดมุ่งหมายในการจัดการศึกษา คือ เพื่อผลิตคนเข้ารับราชการ เพื่อทำให้ทวยราษฎรมีความรู้สูงขึ้น เพื่อประโยชน์ในทางศาสนา ให้เด็กได้ใกล้ชิดพระศาสนามากขึ้น และเป็นรากฐานในการศึกษาพระศาสนาต่อไป

ฮารี สัตหณวี (2513) ได้เขียนเรื่อง วิวัฒนาการของหลักสูตรและระเบียบวิธีการเรียนการสอน สรุปได้ว่า หลักสูตรตั้งแต่ปี พ.ศ. 2414 - 2441 การสอนจะเน้นเรื่องการอ่าน เขียน คณิตเลข และบัญชีเท่านั้น ส่วนความรู้รอบตัวอื่น ๆ มีเพิ่มเติมภายหลัง โครงการศึกษาในปี พ.ศ. 2445 เริ่มมีการออกระดับชั้นเป็นประถม มัธยม และมีการออกเป็นโรงเรียนสามัญศึกษา และโรงเรียนวิสามัญศึกษา ส่วนโครงการศึกษาในปี พ.ศ. 2464 มีจุดมุ่งหมายเปลี่ยนไปเป็นการจัดการศึกษา เพื่อให้สามารถนำความรู้ไปปรับปรุงงานอาชีพด้วย การศึกษาที่กำหนดจึงแบ่งเป็น 2 ภาคคือ ภาคการศึกษาสำหรับทนายราชฎ์ คือ สามัญศึกษา และภาคพิเศษ คือ วิสามัญศึกษา ครั้นถึงปี พ.ศ. 2479 ได้ใช้แผนการศึกษาชาติฉบับใหม่ ซึ่งจัดให้สอดคล้องตามความนิยมของราชฎ์ที่มีต่อสามัญศึกษามากขึ้น จนกระทั่งปี พ.ศ. 2494 จึงได้เพิ่มหลักสูตรเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของจุดมุ่งหมายของการศึกษาไทย แต่ในทางปฏิบัติมิได้ส่งเสริมให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่ตั้งขึ้นเลย

จาวรารณ ไวยเจตน์ (2516) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาภาคบังคับของไทยในระบอบ 10 ปี ก่อน พ.ศ. 2475 มีเนื้อหาโดยสรุปคือ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจุดมุ่งหมายสำคัญของการศึกษา คือ เพื่อผลิตข้าราชการ ซึ่งเป็นที่ต้องการมากในขณะนั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งชั้นชั้นปกครอง ซึ่งมีหน้าที่จะต้องช่วยบริหารราชการของประเทศไทย และถึงแม้ว่าจะมีผู้ตระหนักถึงความสำคัญเกี่ยวกับแนวความคิดทางด้านให้การศึกษาแก่มวลชน แต่ก็ยังมิได้มีการบังคับเป็นทางการ จนถึงรัชกาลต่อมา ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์สนับสนุนให้รัฐบาลจัดการศึกษา และขยายการศึกษาออกไปอย่างกว้างขวางเป็นขั้นการศึกษาของชาติ โดยการออกพระราชบัญญัติประถมศึกษาในปี พ.ศ. 2464 ให้เด็กชายและหญิงในตำบลต่าง ๆ ที่มีอายุ 7 - 14 ปี ต้องเข้าโรงเรียน การศึกษาวิชาชีพ อาทิเช่น เกษตรกรรม หัตถกรรม และพาณิชย์กรรม ได้มีการจัดสอนในโรงเรียนต่าง ๆ เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของแต่ละท้องถิ่นด้วย โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะให้ประชาชนไปสนใจวิชาชีพอย่างอื่นแทนที่จะมุ่งแต่เป็นข้าราชการเพียงอย่างเดียว เนื่องจากขณะนั้นอาชีพรับราชการเป็นที่นิยมกันมากในหมู่ประชาชน แต่เพราะสถานการณ์หลายประการที่ไม่เอื้ออำนวย ทำให้ความพยายามในเรื่องนี้ประสบผลสำเร็จน้อยเพราะปรากฏว่าทัศนคติของชาวไทยในสมัยนั้นยังไม่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมากนัก

ถึงแม้ว่าการศึกษาภาคบังคับในสมัยนั้นประสบกับปัญหาและอุปสรรคนานาประการก็ตาม แต่ก็ยังสามารถที่จะดำเนินการต่อไปได้อย่างกว้างขวางในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ต่อมาในปี พ.ศ. 2475 ได้มีการปรับปรุงจุดมุ่งหมายของการศึกษาระดับประถมศึกษา เพื่อให้เหมาะสมกับระบอบประชาธิปไตยในขณะนั้น ซึ่งเป็นของใหม่ ต่อมา พ.ศ. 2478 ได้มีการปรับปรุงและประกาศใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษาชั้นใหม่ และได้บังคับใช้อย่างกว้างขวางทั่วพระราชอาณาจักรในระชณะต่อมา

ฉัตร สวรรคกุล (2518) ได้ทำการวิจัยเรื่อง วิวัฒนาการของหลักสูตรประถมศึกษา และมีชวมศึกษาในประเทศไทย สรุปได้ว่า ก่อนตั้งกระทรวงธรรมการ ยังไม่มีหลักสูตรใช้ มีเพียงแนวปฏิบัติที่ยึดถือเป็นแบบแผนสืบกันมาตั้งแต่สมัยโบราณ เมื่อตั้งโรงเรียนหลวงแล้ว สิ่งที่ยึดถือว่าเป็นแนวทางแทนหลักสูตร คือ แบบเรียน ต่อมาจึงได้ประกาศการเรือนหนังสือในปี พ.ศ. 2428 และพระราชบัญญัติการสอบวิชา พ.ศ. 2433 เอกสารทั้งสองฉบับมีลักษณะเป็นหลักสูตรฉบับแรกและฉบับที่สอง จุดมุ่งหมายสำคัญของการศึกษาในระชนนี้มุ่งฝึกคนเข้ารับราชการ เมื่อตั้งกระทรวงธรรมการขึ้นในปี พ.ศ. 2435 แล้ว การศึกษายังดำเนินการตามพระราชบัญญัติการสอบอยู่ จนถึงปี พ.ศ. 2438 ได้มีการประกาศใช้หลักสูตรอย่างเป็นทางการ ซึ่งมีผลเท่ากับมีการเปลี่ยนแปลงการจัดการศึกษาของชาติ เพราะการจัดประโยคต่าง ๆ และการสอบได้เปลี่ยนแปลงไป หลังจากนั้นก็ได้มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหลักสูตรเรื่อยมา ทั้งในด้านการจัดระดับชั้น เนื้อหาวิชาและอัตราเรียน

ระลึก ธานี (2522) ได้ทำการวิจัยเรื่อง นโยบายและการจัดการศึกษาภาคบังคับของไทยภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 - 2503 สรุปได้ว่า นโยบายในการจัดการศึกษาภาคบังคับ ที่สำคัญในช่วงแรกของการเปลี่ยนแปลงการปกครอง คือ การประกาศใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษา และจัดตั้งโรงเรียนประชาบาลขึ้นให้ได้ครบทุกตำบลทั่วพระราชอาณาจักร สำหรับการประกาศใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษานั้น รัฐบาลในช่วงแรกของการเปลี่ยนแปลงการปกครองได้พยายามประกาศใช้พระราชบัญญัติอย่างรีบเร่งมาก จนสามารถประกาศใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษาได้ครบทุกตำบลทั่ว

พระราชอาณาจักรในปี พ.ศ. 2478 และสามารถจัดตั้งโรงเรียนได้ครบทุกตำบลในปี พ.ศ. 2479 หลังจากนั้นแล้ว รัฐบาลก็ได้พยายามขยายการศึกษาภาคบังคับออกไปให้กว้างขวางตามความประสงค์ของพระราชบัญญัติ โดยการจัดตั้งโรงเรียนประชาบาลให้มากขึ้น เกณฑ์เด็กเข้าเล่าเรียนให้มากขึ้น และพยายามลดอายุในการเกณฑ์เด็กเข้าเล่าเรียนทุกปีให้ได้เป็นอ่างเข้าปีที่ 8 ทุกตำบลทั่วพระราชอาณาจักรตามความประสงค์ของพระราชบัญญัติ จนสามารถเกณฑ์เด็กเข้าเล่าเรียนได้เป็นอ่างเข้าปีที่ 8 ครบทุกตำบลทั่วพระราชอาณาจักรในปี พ.ศ. 2498 ส่วนการปรับปรุงคุณภาพของการศึกษาภาคบังคับนั้น รัฐบาลได้พยายามที่จะปรับปรุงให้ดีขึ้นทั้งในด้านปริมาณ และคุณภาพตลอดเวลา

วาทินี โอสมารมย์ (2524) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาในสังคมไทย พ.ศ. 2411 - 2475 สรุปได้ว่า ในช่วงเวลาดังกล่าวเป็นสมัยที่สังคมไทยต้องเผชิญหน้ากับการขยายตัวของอิทธิพลจักรวรรดินิยมชาติตะวันตก ผู้นำรัฐในสมัยรัชกาลที่ 5 จึงต้องดำเนินการปฏิรูประบบบริหารราชการ เพื่อรวมศูนย์อำนาจทางการเมือง เพื่อสร้างอำนาจชาติขึ้น เป็นเหตุให้มีการนำเอาระบบการศึกษาแบบใหม่เข้ามาใช้แทนที่ระบบการศึกษาแบบเก่าที่มีอยู่ในสังคม การศึกษาแบบใหม่ที่รัฐจัดการขึ้นนี้ มีโครงสร้างการศึกษาที่เป็น การวางจุดมุ่งหมายทางการศึกษา เพื่อถ่ายทอดความสำนึกทางชนชาติและสร้างอุดมการณ์ รวมศูนย์ภายใต้สถาบันพระมหากษัตริย์ ในฐานะตัวแทนของความเป็นชาติ การศึกษาระดับสูงในระบบใหม่นี้มีบทบาทในการสร้างบุคลากรป้อนระบบราชการอย่างได้ผล ในขณะที่นโยบายการจัดการศึกษาของรัฐไม่ได้ให้ความสนใจต่อการศึกษาวิชาชีพเลย ทั้งที่การศึกษาในสาขานี้จะมีบทบาทอย่างมากในการพัฒนาเศรษฐกิจพื้นฐานของรัฐ แต่เนื่องจากเวลานั้นระบบราชการแบบใหม่ขยายตัวขึ้นอย่างรวดเร็ว มีการรับข้าราชการเข้าไปเป็นจำนวนมาก ก่อให้เกิดการขยายตัวของชนชั้นข้าราชการรุ่นใหม่ ที่มีอุดมการณ์ทางสังคมไปไกลเกินกว่าที่ผู้นำของรัฐจะควบคุมไว้ได้ จนกระทั่งผู้นำรัฐต้องหาทางสกัดกั้นสภาวการณ์เช่นนั้นแต่ก็ไม่ทันการณ์ เมื่อประเทศไทยต้องเผชิญกับปัญหาทางสังคม และสภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ ปัจจัยเหล่านี้จึงเป็นสาเหตุผลักดันให้เกิดความขัดแย้งระหว่างกลุ่มข้าราชการรุ่นใหมewithอำนาจรัฐ

ในที่สุด จนกระทั่ง พ.ศ. 2475 กลุ่มข้าราชการรุ่นใหม่ อันประกอบด้วยข้าราชการ พลเรือน และข้าราชการทหาร ซึ่งได้กลายเป็นกลุ่มอำนาจทางการเมืองที่สำคัญได้ร่วมกัน คิดอำนาจทำการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองสมบูรณาญาสิทธิราชย์ และสร้างพัฒนาการ ทางการเมืองแบบใหม่ขึ้นในสังคมไทย

เพ็ญจันทร์ กัทประเสริฐ (2528) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์เชิง ประวัติศาสตร์เกี่ยวกับการจัดการศึกษาภาคบังคับของไทย สรุปได้ว่า นโยบายการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียนของไทยในช่วงก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง และภายหลัง การเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตย จนถึงระบอบหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 (2414 - 2494) นโยบายการจัดการศึกษาของไทยมุ่งสนองความต้องการของรัฐ คือ ผลิตคนเพื่อเข้ารับราชการ ในระยะต่อมามีนโยบายจัดวิชาชีพให้เรียนในระดับประถมศึกษา เพื่อปลูกฝังหรือให้ผู้เรียนสนใจประกอบอาชีพอิสระอื่น ๆ นอกเหนือจากการรับราชการ ซึ่งเป็นการแก้ปัญหาให้คนไทยตระหนักในการประกอบอาชีพดั้งเดิมของชาติ ซึ่งนับวันจะตก ไปอยู่ในมือของชนต่างชาติ การจัดการศึกษามีขึ้น มีการเปลี่ยนแปลงการศึกษาชาติบ่อย ๆ เพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น แต่ก็ไม่สามารถแก้ปัญหาให้ลุล่วงไปได้ เนื่องจากองค์ประกอบหลาย ประการ เช่น หลักสูตร กระบวนการเรียนการสอน ครูขาดคุณภาพ จึงไม่เอื้อต่อการฝึก ให้นักเรียนเกิดทักษะที่จะนำไปใช้ได้จริง ในระยะหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็น ระบอบประชาธิปไตย (พ.ศ. 2475 - 2494) นโยบายการจัดการศึกษาภาคบังคับของไทย มุ่งขยายการศึกษาด้านปริมาณอย่างเห็นได้ชัด เพื่อสนองต่อพระราชบัญญัติธรรมนุญการปกครอง แผ่นดินสยามชั่วคราว พ.ศ. 2475 ผลการดำเนินงานสามารถประกาศตั้งโรงเรียน ประชาบาลได้ครบทุกตำบลในปี พ.ศ. 2478 แต่คุณภาพของนักเรียนยังอยู่ในระดับต่ำ การจัดการศึกษาที่ผ่านมามุ่งสนองต่อความสำเร็จทางการเมืองมากเกินไป ทำให้เกิดปัญหา การสูญเปล่าทางการศึกษา คือ การศึกษาขาดคุณภาพ และสิ่งที่เรียนไม่เอื้อต่อการดำรงชีวิต เท่าที่ควร

สิริสา จุลปานนท์ (2534) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การจัดการประถมศึกษาของ
 ไทย ในช่วงพุทธศักราช 2498 - 2475 สรุปได้ว่า ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระ
 พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ด้านนโยบายมิได้มีกล่าวไว้ จุดมุ่งหมายการจัดการศึกษา คือ
 เพื่อเตรียมคนเข้ารับราชการ เพื่อให้เด็กส่วนใหญ่ได้รับการศึกษา และเพื่อสนับสนุน
 พระศาสนา การจัดการศึกษามีโครงการศึกษาประกาศใช้ 4 ฉบับ โดยแบ่งประเภท
 การศึกษาออกเป็น 2 ประเภท กำหนดเวลาเรียน 3 ปี หลักสูตรและการเรียนการสอนมุ่ง
 ให้เด็กอ่านออกเขียนได้คิดเลขได้ การสอนยึดครูเป็นศูนย์กลาง ปัญหาในการจัดการ
 ประถมศึกษา คือ ความเข้าใจผิดของราษฎรที่คิดว่าจะนำไปเป็นทหาร งบประมาณน้อย
 ขาดคนที่มีความรู้ความสามารถในการจัดการศึกษา การแก้ปัญหา คือ ชื่นชมให้ประชาชน
 ทราบถึงความสำคัญของการศึกษา เพิ่มงบประมาณ เสาะหาผู้มีความรู้ความสามารถใน
 การจัดการประถมศึกษา

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว นโยบายคือ มุ่งให้ประชาชน
 เข้ารับราชการ ให้เด็กมีความรู้ด้านอาชีพ และเป็นพลเมืองดี จุดมุ่งหมาย คือ อกระดับ
 การศึกษาของประชาชน ผลทางการเมืองการปกครอง เพิ่มความสามัคคี ส่งเสริมด้าน
 อาชีพ มีโครงการศึกษาประกาศใช้ 3 ฉบับ มุ่งเน้นการส่งเสริมด้านอาชีพ เพิ่มการศึกษา
 ของสตรี มีหลักสูตร 3 ฉบับ มุ่งการศึกษาทางอาชีพศึกษา มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติ
 ประถมศึกษา พ.ศ. 2464 ปัญหา คือ ขาดครู ขาดคนคนหนึ่งสอนเรียน ขาดงบประมาณ
 ผู้ปกครองเด็กส่วนมากไม่เห็นความสำคัญของการศึกษา ปัญหาเหล่านี้กระทรวงศึกษาธิการ
 เป็นผู้แก้ไข

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ด้านนโยบายใช้นโยบายเดิม
 จุดมุ่งหมาย คือ เพื่อให้เด็กมีความรู้ นิยมเรียนวิชาชีพ เป็นผู้มีร่างกายแข็งแรง มีจรรยาดี
 แผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2475 มีองค์แห่งการศึกษาเป็นครั้งแรก หลักสูตรและการเรียน
 การสอนยังไม่เปลี่ยนแปลง ปัญหาในการจัดการประถมศึกษาในช่วงนี้ คือ ขาดครูทั้งปริมาณ
 และคุณภาพ นักเรียนไม่นิยมเรียน การคมนาคมไม่สะดวก งบประมาณการศึกษาไม่เพียงพอ

ศนิชา กาเจริญ (2536) ได้ทำการวิจัย เรื่องวิวัฒนาการการจัดการศึกษาในระดับประถมศึกษาให้แก่เยาวชนสตรีไทยในระหว่างปีพุทธศักราช 2414 ถึง 2535 สรุปได้ว่าการจัดการศึกษาระดับประถมศึกษาให้แก่เยาวชนสตรีไทยในแต่ละยุคมีความแตกต่างกัน และแตกต่างกับกุดบุตร เพราะได้รับอิทธิพลจากค่านิยม แนวคิด สภาพเศรษฐกิจและสังคม รวมถึงผลกระทบทางการเมือง วิวัฒนาการการจัดการศึกษาให้แก่เยาวชนสตรีไทยแบ่งเป็น 5 ยุค คือ (1) ยุคการศึกษาเยาวชนสตรีชั้นสูง (พ.ศ. 2414 - 2440) ลักษณะการจัดการศึกษาเป็นการฝึกอบรมทางวัฒนธรรม ค่านิยม และการรู้จักวิถีการดำเนินชีวิต จุดมุ่งหมายเพื่อให้เยาวชนสตรีเติบโตเป็นคนชยัน มีคุณสมบัติกุลสตรี การถ่ายทอดขึ้นอยู่กับความรู้ ความพอใจของครู ด้วยการศึกษา เจตจำ และฝึกปฏิบัติจนชำนาญ มีวัง บ้าน สำนักวิชาชีพ เป็นสถานศึกษา ได้รับการอบรมเกี่ยวกับกิจในบ้านและการปฏิบัติที่เป็นประโยชน์ต่อชีวิตประจำวัน การศึกษาวิชาหนังสือเยาวชนสตรีชั้นสูงเท่านี้ที่ได้รับ (2) ยุคเริ่มการศึกษาเยาวชนสตรีสามัญ (พ.ศ. 2441 - 2455) เริ่มจัดการศึกษาในระบบโรงเรียน จุดมุ่งหมายเพื่อให้คนในประเศมีความรู้ เยาวชนสตรีสามัญเริ่มมีโอกาสได้เรียนวิชาหนังสือควบคู่ไปกับกิจในบ้าน (3) ยุคจัดการศึกษาเยาวชนสตรีอย่างเป็นระบบ (พ.ศ. 2456 - 2475) เริ่มมีการจัดการศึกษาภาคบังคับเป็นครั้งแรก จากแนวคิดที่ต้องการให้คนในชาติเข้ารับการศึกษาอย่างทั่วถึง จำนวนเยาวชนสตรีเข้ารับการศึกษามากขึ้น แต่ผู้ปกครองยังไม่ส่งเสริมให้เรียนสูงกว่าระดับประถมศึกษา เยาวชนสตรีและกุดบุตรเรียนหลักสูตรที่จัดไว้เฉพาะชายหญิง (4) ยุคปรับปรุงการศึกษาเยาวชนสตรี (พ.ศ. 2475 - 2502) การศึกษาได้ปรับปรุงเข้าสู่ระบบสากลในความควบคุมของรัฐ เริ่มใช้หลักสูตรเดียวกันระหว่างเยาวชนสตรี และกุดบุตร แต่แตกต่างกันในบางวิชาเพื่อความเหมาะสม เยาวชนสตรีมีโอกาสเรียนในระดับที่สูงกว่าเดิม และเริ่มเรียนแบบสหศึกษามากขึ้น (5) ยุคพัฒนาคุณภาพทางการศึกษาของเยาวชนสตรี (พ.ศ. 2503 - 2535) เริ่มพัฒนาหลักสูตรที่เป็นสากล

จากผลการวิจัยดังกล่าวข้างต้นมีสาระโดยสรุป คือ การศึกษาก่อนการปฏิรูปการศึกษาในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ไม่มีรูปแบบในการจัดการศึกษาที่แน่นอน และไม่มีหน่วยงานที่รับผิดชอบในการจัดการศึกษาโดยเฉพาะ สถานที่ให้

การศึกษาคือราชสำนัก วัด สำนักของเจ้านาย หรือการศึกษาในสกุล และโรงเรียนของ หมอสอนศาสนา ต่อมาภายหลังการปฏิรูปการศึกษาเป็นการศึกษาในระบบโรงเรียน จนถึง สมัยก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 (พ.ศ. 2414 - 2475) การจัดการศึกษาเริ่มมีรูปแบบที่แน่นอน มีการจัดตั้งหน่วยงานเพื่อรับผิดชอบในการจัดการศึกษาของ ชาติ มีการประกาศใช้หลักสูตรและโครงการศึกษาระดับต่าง ๆ ทั้งนี้จุดมุ่งหมายในการจัดการ การศึกษาที่สำคัญในช่วงแรกของการปฏิรูปการศึกษา คือ เพื่อผลิตคนเข้ารับราชการ เพื่อประโยชน์ต่อผู้เรียน เพื่อสืบทอดพระศาสนา และต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ทรงสนับสนุนให้รัฐบาลจัดการศึกษา และขยายการศึกษา ระดับประถมศึกษาออกไปอย่างกว้างขวาง เป็นการศึกษาของชาติ โดยการประกาศใช้ พระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2464 ทำให้มีผู้สำเร็จการศึกษามากขึ้น ในขณะที่ เดียวกันความต้องการคนเข้าทำงานในตำแหน่งต่าง ๆ ของหน่วยงานราชการลดน้อยลง ดังนั้นการจัดการศึกษาระดับประถมศึกษาจึงได้เพิ่มเติมจุดมุ่งหมายการจัดการศึกษา เพื่อให้ ผู้เรียนสามารถประกอบอาชีพได้ โดยมีการจัดสอนในโรงเรียนต่าง ๆ เพื่อให้สอดคล้องกับ ความต้องการของแต่ละท้องถิ่นด้วย แต่เนื่องจากสภาพการณ์หลายประการไม่เอื้ออำนวย ทำให้ความพยายามในเรื่องการศึกษาเพื่ออาชีพประสบผลสำเร็จน้อย และแม้ว่าการศึกษาระดับประถมศึกษาจะประสบกับอุปสรรค และปัญหามากมายประการก็ตาม แต่ก็ยังสามารถ ที่จะดำเนินการต่อไปได้อย่างกว้างขวางในรัชกาลต่อมา

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย